

ทางออกจากวิกฤต

ประเวศ วะสี

๑.

สาเหตุของการออกจากวิกฤตไม่ได้

วิกฤตการณ์ต่างๆ ในโลกที่หาทางออกไม่ได้ เกิดจากความขัดแย้งระหว่างสภาพความจริงใหม่ กับวิธีคิดเก่า สภาพความจริงใหม่ คือ สังคมปัจจุบันเป็นระบบซึ่งซับซ้อนสุดประมาณไม่เหมือนสังคมโบราณ ระบบที่ซับซ้อนนี้จะผลิตวิกฤตการณ์ด้านต่างๆ ออกมาตลอดเวลา ซึ่งเข้าใจได้ยาก แก้ไขได้ยาก หรือแก้ไขไม่ได้ เช่น วิกฤตเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การเมือง ทั้งหมดเชื่อมโยงกันเป็นวิกฤตการณ์ คลื่นลูกที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ที่ผมพูดถึงมา ๑๐ กว่าปีแล้ว หรือรวมเรียกว่า มหาวิกฤตการณ์สยาม เป็นวิกฤตที่ไม่มีรัฐบาลใด หรือใครแก้ได้

วิธีคิดเก่า คือวิธีคิดแบบตายตัว แยกส่วน ง่าย และเป็นเส้นตรง

ปัญหาของมนุษย์อยู่ที่วิธีคิดแบบนี้ที่นำมนุษย์เข้าไปสู่ความขัดแย้ง รุนแรง วิกฤตจนจะอยู่รอดไม่ได้ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ จึงกล่าวว่า “เราต้องการวิธีคิดใหม่โดยสิ้นเชิง ถ้ามนุษยชาติจะอยู่รอดได้” วิทยาศาสตร์เก่าที่มีมา ๕๐๐ ปี ก็ส่งเสริมวิธีคิดแบบตายตัวแยกส่วน พระพุทธองค์ทรงค้นพบวิธีคิดใหม่ที่มองสรรพสิ่งทุกอย่างล้วนเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (อนิจจัง) วิทยาศาสตร์ใหม่ที่ค้นพบมาประมาณ ๑๐๐ ปี แต่ก็ยังไม่เป็นที่แพร่หลายเห็นว่า สรรพสิ่งล้วนเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ตรงกับที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบมาเมื่อกว่า ๒๕๐๐ ปีมาแล้ว

ถ้าเอาทัศนคติและวิธีคิดแบบพุทธ หรือวิทยาศาสตร์ใหม่เข้าไปมองสภาพความเป็นจริงก็จะเข้าใจความซับซ้อน ความเชื่อมโยง ความเป็นพลวัตร ความโกลาหล (Chaos) ความไม่มีทางออกด้วยทัศนคติและวิธีคิดแบบเดิม ทัศนคติและวิธีคิดแบบเดิม ทำให้ทะเลาะกันมากขึ้น ขัดแย้งกันมากขึ้น และรุนแรงมากขึ้นเป็นลำดับ เพราะขัดแย้งกับสภาพความเป็นจริง ที่เชื่อมโยงถึงกันทั้งหมดทั้งสิ้น อย่างซับซ้อน และอย่างเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง

๒

การเห็นทั้งหมดตามความเป็นจริง

ระบอบทักษิณมีอยู่จริง ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) มีอยู่จริง

แต่ไม่ใช่เท่านั้น ทั้งหมดมีความหลากหลายมากกว่านั้นมาก ภายในที่เรียกรวมว่า ระเบิด
ทกษณก็มีความหลากหลายมาก ภายใน พธม. ก็มีความหลากหลายมาก ที่รวมกันเพราะความรู้สึกร่วม
คือต่อต้านระเบิดทกษณ แต่ในสังคมยังมีอื่นๆ ที่ทั้งไม่ใช่ระเบิดทกษณ และไม่ใช่ พธม. อีกมากมาย
ซับซ้อน การมีพวกนิยมกษัตริย์บ้าง ไม่นิยมกษัตริย์บ้างนี้ ก็เป็นธรรมชาติของความหลากหลาย เราไป
ปฏิเสธความหลากหลายไม่ได้ เพราะเป็นธรรมชาติที่มีอยู่จริง ตัวอย่างของระบบที่ดีที่สุดคือ ระบบ
ร่างกายของเราซึ่งมีความหลากหลายสุดประมาณ เซลล์สมอง เซลล์หัวใจ ดับ ไต หัวแม่เท้า ฯลฯ ไม่
เหมือนกันเลย หัวใจ ดับ ไต ต่างมีอัตลักษณ์ของตัวเอง หัวใจกับดับ จะไปเหมือนกันไม่ได้ แต่อวัยวะจะ
มีอัตโนมติ (Autonomy) หัวใจจะไปรอให้ใครสั่งให้เต้นไม่ได้ ปอดจะไปรอให้ใครสั่งให้หายใจไม่ได้
มันจะตายเสียก่อน เราจึงเห็นถึงความหลากหลายและความเป็นอิสระ แต่ทั้งหมดเชื่อมโยงกันอย่างเป็น
เอกภาพโดยมีจิต หรือจิตงานงเดียวกัน ถ้าสมองไปทาง หัวใจไปทาง ดับไปทาง เราก็เป็นคนอยู่อย่างนี้
ไม่ได้

ฉะนั้น โจทย์ของเราไม่ใช่ไปปฏิเสธความหลากหลายที่มีอยู่จริง ไม่ใช่ไปปฏิเสธอิสรภาพ
หรืออัตโนมติของแต่ละอวัยวะของสังคม แต่โจทย์ของเราอยู่ที่ทำอะไรที่องคาพยพของประเทศไทย
อันหลากหลาย และมีอัตโนมตินั้น จะมีความเป็นเอกภาพ คือมีจิตร่วม

เอกภาพไม่ได้อยู่ที่การคิดมนุษย์แต่ละคนคิดต่างกัน จะไปบังคับให้คิดเหมือนกันไม่ได้ นั่น
เป็นเผด็จการ คิดต่างกัน จิตงานงร่วมเป็นคนละเรื่อง จิตงานงร่วมเกิดขึ้นได้ และที่จริงทุกคนที่มีอยู่ใน
ส่วนลึกของหัวใจ แต่เราไปไม่ถึงเพราะมัวไปทะเลาะกันในส่วนที่ตื้นกว่า ถ้าเราสามารถสร้างจิตงานง
ร่วมท่ามกลางความหลากหลายและอัตโนมติ เราจะเกิดพลังสร้างสรรค์มหาศาล เพราะฉะนั้น การทะเล
าะกันแบบแยกส่วนจะยังทะเลาะกันไปก่อนที่สุดแล้ว แต่เหตุปัจจัยและความเป็นไปได้ แต่ทุกฝ่ายควร
ระลึกว่าทางออกจากวิกฤตที่แท้จริงนั้นคือ การเห็นทั้งหมด คิดอย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์ที่มีพลวัต คือ
ปรับเปลี่ยนได้ตามเหตุปัจจัย ไม่ตายตัวแยกส่วน และสร้างจิตงานงร่วมของประเทศ

๓.

ต้องเอาใจเป็นตัวตั้ง

เราคุ้นเคยกับการที่ว่าทำอะไรๆ ต้องเอาความรู้ นำ ความรู้แยกเป็นส่วนๆ และปรากฏอยู่ใต้
อำนาจของกิเลสได้ง่าย จึงไม่มีพลังพอที่จะพาออกจากสภาพวิกฤต ถ้าใช้ใจนำความรู้ตามจะพบ
ทางออก การใช้ใจนำทำให้เปลี่ยนมุมมอง มุมมองเก่าทำให้ติด มุมมองใหม่ทำให้หลุด

มุมมองเก่าคือ ต่างฝ่ายต่างมองฝ่ายตรงข้ามเป็นศัตรู ความจริงก็คือ คนทั้งหมดไม่ว่าจะคิดอย่างไร หรือผิดถูกดีเลวอย่างไร ล้วนเป็นเพื่อนมนุษย์กับเรา ถ้าเรามีความรักความเมตตาต่อคนทั้งหมดโดยไม่ตั้งเงื่อนไขแบบที่พ่อแม่รักลูก และลูกรักพ่อแม่ จิตจะหลุดจากความบีบคั้นทันที ทดลองดูเดี๋ยวนี้ก็ได้ รักและเมตตาคนทั้งหมดโดยไม่ตั้งเงื่อนไขจะพบว่า จิตหลุดพ้นจากความบีบคั้นทันที มีความสุขและมองเห็นทางออก

การเยียวยาเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะจะเปิดพื้นที่ในหัวใจให้ทำสิ่งดีๆ ได้สุดๆ อย่างเหลือเชื่อ การเยียวยาต้องไม่เลือกข้าง เลือกชั่ว ไม่ตั้งคำถามหาผิดหาถูก เอาแต่ใจ...ของความเป็นมนุษย์มาสัมผัสกัน ตามหลักการผู้ตกเป็นเหยื่อ ไม่ได้มีเฉพาะผู้ถูกกระทำเท่านั้น ผู้กระทำก็ถือเป็นผู้ตกเป็นเหยื่อด้วยเหยื่อของความบีบคั้นอะไรที่ทำให้ทำ และความบีบคั้นอย่างสาหัสภายหลังกระทำ ฉะนั้นต้องไม่ลืมว่าผู้กระทำก็ต้องการการเยียวยาด้วย ยามที่ฝ่ายถูกกระทำ กำลังมีความแค้นพุ่งสูงยากที่จะยอมรับว่าผู้กระทำก็ต้องการการเยียวยาด้วย แต่ก็อยากจะฝากไว้ ซึ่งถ้าทำได้คนทั้งหมดจะร้องไห้กันระงม เพราะความสูงส่งของความเป็นมนุษย์เข้าจับมโนวิญญาณ ความสมานฉันท์หลังจากนั้นเกิดขึ้น โดยอัตโนมัติ

๔.

ทางออกเฉพาะหน้า

โดยทางสันติ หรือโดยทางนองเลือด

ทางออกเฉพาะหน้าอาจสรุปเหลือสองเส้นทาง คือเส้นทางสันติวิธี กับเส้นทางนองเลือด

ก.เส้นทางสันติวิธี

- (๑) ส่วนที่สุด หากเหตุการณ์รุนแรง เมื่อ ๗ ตุลาคม เป็นเรื่องของคุณสั่งมา เพื่อล้มกระดานการตัดสินใจ คดีของอดีตนายกรัฐมนตรีที่อยู่ลอนดอนในวันที่ ๒๑ ตุลาคม ก็จะมีการสร้างสถานการณ์รุนแรง ออกจากวันนี้ไปถึงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ต้องประชาสัมพันธ์ให้ทราบทั่วกัน และช่วยกันระงับระงับ อย่างไม่เต็มที่ป้องกันไม่ให้มีสถานการณ์รุนแรง กทม. และกรมป้องกันสาธารณภัยต้องระดม อาสาสมัครรักษาพระนครอย่างเต็มที่ จะวางใจตำรวจแต่เพียงฝ่ายเดียวเห็นจะยังไม่ได้
- (๒) หากฝ่ายการเมืองและตำรวจที่รับผิดชอบสามารถเอ่ยคำว่า “ผมเสียใจ ผมขอโทษ ผมขอแสดงความรับผิดชอบดังต่อไปนี้” จะลดคดีความรุนแรงของความแค้นลงอย่างทันทีทันใด
- (๓) ดำเนินกระบวนการยุติธรรมอย่างรวดเร็วทันใจจะช่วยลดชนวนความรุนแรงลง เพราะความยุติธรรมเป็นเรื่องสำคัญที่สุดของมนุษย์ มนุษย์ยอมตายเพื่อความยุติธรรมได้ ความยุติธรรมที่ยุติธรรมจะช่วยให้มีทางออกด้วยสันติ ความยุติธรรมที่ไม่ยุติธรรม หรือความยุติธรรมปลอมจะไม่ได้ได้รับความเชื่อถือ ผบ.ตร.จะเป็นผู้แต่งตั้งคณะกรรมการสืบสวนข้อเท็จจริง ให้มีคนที่เชื่อถือได้อย่างไร ในเมื่อตำรวจเป็นคู่กรณี ความเกรงกับความยุติธรรม เป็นเหตุให้วิกฤต และออกจากวิกฤตไม่ได้ของสังคมเรื่อยมา ในอนาคตต้องช่วยกันทำให้ระบบยุติธรรมแข็งแรง ซึ่งรวมถึงการปฏิรูปโครงสร้างของระบบตำรวจด้วย มิฉะนั้นตำรวจจะตกเป็นเหยื่อของการตก เป็นผู้ทำไม่ถูกต้องตลอดเวลา สังคมไทยต้องรักตำรวจไทย เหมือนสังคมอังกฤษต้องรักตำรวจอังกฤษ
- (๔) ถ้ารัฐบาลและรัฐสภาหมดความสามารถในการแก้วิกฤต ควรขอเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และกราบบังคมทูลให้ทรงทราบ เพื่อเปิดช่องว่างให้ทรงเข้ามาช่วยแก้ปัญหาได้
- (๕) ถ้ายังทำอะไรๆ ก็ไม่ได้ ก็ทะเลาะกัน กดดันกันต่อไป แต่อย่าใช้ความรุนแรง รัฐควรเปิดโอกาส ให้ใช้การสื่อสารของรัฐอย่างเท่าเทียมกันให้แต่ละฝ่ายพิสูจน์ตัวเองต่อสาธารณะว่าใช้ความจริง ใช้เหตุผล ใช้สัมมาวาจา เมื่อสาธารณะเข้ามากำกับ ความแตกต่างสร้างสรรค์มากขึ้นเรื่อยๆ ความ

แตกต่างกันอย่างสร้างสรรค์ต่างหากที่จะพาเราออกจากความคิดที่ขี้ก การปะทะของข้าวตรงข้าม
ทำนองเดียวกับฟ้าผ่าจะมีการทำลายสูงและอาจก้าวไปข้างหน้าไม่ได้อีกนาน

(๖) การเจรจาหาข้อยุติร่วมกันเป็นเรื่องสำคัญ ความขัดแย้งทุกชนิดยุติด้วยการเจรจา ชัดแจ้งรุนแรง
เท่าใดๆ ก็สามารถยุติได้ด้วยการเจรจาหาข้อยุติร่วมกัน

รัฐไม่พึงเข้ามาแก้ปัญหาด้วยการใช้ความรุนแรง เพราะจะเพิ่มจำนวนผู้ต่อต้านมากขึ้น ทำนอง
“ตายสิบเกิดแสน” แต่ต้องเป็นผู้นำในการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี บุคคลและองค์กรต่างๆ ควรเข้า
มาส่งเสริมการเจรจาหาข้อยุติร่วมกัน

ข. เส้นทางรุนแรงนองเลือด

ถ้าหากสันติวิธีดังกล่าวข้างบน ไม่มีใครปฏิบัติหรือไม่ได้ผล แล้วหลุมเข้าไปสู่การปะทะนอง
เลือด กองทัพไม่มีทางเลือกอื่น นอกจากต้องเข้ามาระงับยับยั้งความรุนแรง และยึดอำนาจรัฐอย่างสิ้น
ที่สุดเพื่อสลายข้าว แล้วนำความขึ้นกราบบังคมทูลว่าบัดนี้ระบบการเมืองสุดความสามารถในการแก้
วิกฤตแล้ว เกิดสูญญากาศทางอำนาจแล้ว ขอพึ่งพระบารมี ขอพระราชทานนายกรัฐมนตรีที่เป็นคนกลาง
มีศักยภาพสูงในการยุติวิกฤตการณ์ และประสานให้ทุกฝ่ายในสังคมมาร่วมสร้างระบบอารยะ
ประชาธิปไตย ที่ทุกฝ่ายยอมรับ และร่วมมือกันสร้างสรรค์สังคมไทยที่มีความเป็นธรรม เมื่อมีความเป็น
ธรรม ความขัดแย้งลดลง ความร่วมมือก็จะมากขึ้น ทำให้เห็นความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์เป็นไปได้

ความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์จะทำให้เกิดสิ่งดีใหม่ที่ดี

สิ่งใหม่ที่ดีเป็นอย่างไรพยากรณ์ไม่ได้ เพราะเป็นสังคมที่มีคุณสมบัติใหม่โดยสิ้นเชิง ไม่เหมือน
สังคมเก่าๆ อย่างที่เรารู้จักกัน.-
